

УДК 821.161.2“188/191”-6.09(092)

**“НАШІ ПОГЛЯДИ, ЗМАГАННЯ, ІНТЕРЕСИ ТАК З СОБОЮ БЛИЗЬКІ...”
(ІВАН ФРАНКО ТА НАТАЛІЯ КОБРИНСЬКА В ЕПІСТОЛЯРНОМУ ДИСКУРСІ)**

Алла Швець

*Львівське відділення Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України
пл. Міцкевича, 5, Львів 79005, Україна,
e-mail: allashvec@yandex.ua*

На епістолярному матеріалі проаналізовано творчі та особисті взаємини Івана Франка та Наталії Кобринської в контексті історико-літературного процесу. Приватну кореспонденцію осмилено з погляду біографічного, світоглядного, автопсихологічного, літературно-критичного, культурологічного аспектів.

Ключові слова: епістолярний дискурс, творчі взаємини, видавнича історія, літературний процес, біографія.

Феномен письменницького листування – це той унікальний аспект індивідуальної психобіографії митця, в якому зафіксовано живий творчий процес міжособистісної комунікації, з явленими особливостями творчого мислення, світогляду, естетичного смаку, а з іншого боку – це ще й духовний документ епохи, що крізь призму суб’єктних стосунків навітлює основні риси тогочасного культурного й історичного буття. “Листи навіть невеличких писателів можуть мати значення для історії літератури і суспільності”, – писав І. Франко, – тому “кожне зернятко фактичної інформації в таких справах посуває вивчення нашої літератури наперед” [36, т. 49, с. 462].

Історія приватної письменницької кореспонденції між Іваном Франком та Наталією Кобринською – це водночас історія великого людського приятелювання, тісної творчої співпраці, синхронного письменницького становлення та взаємовпливів і, без сумніву, часто складних міжособистісних суперечок.

Їхня взаємна епістолярна спадщина хронологічно репрезентована періодом 1884–1914 років й документально зафіксована у дев’яности листах Н. Кобринської до І. Франка та п’ятьох Франкових кореспонденціях. На жаль, доля бібліотеки та архіву Кобринської з багатьма недрукованими її творами, мемуарами, листами сучасників і до сьогодні загадкова. Відомо, що “працю свого духа” письменниця заповіла Науковому товариству ім. Шевченка з тим, щоб у майбутньому упорядкувати й видати її спадщину, проте офіційного листа-зверення до НТШ вона так і не встигла написати [27]. За іншою версією, зі спогадів Володимира Дорошенка відкривається факт вандалного вчинку свояка Н. Кобринської Григорія Величка (чоловіка її сестри Єроніми): значну частину архіву родички, начебто компрометуючу його ім’я, він власноручно спалив після її смерті ще в Болехові [1; 29]. Згодом вцілілу його частину вивезла на Харківщину племінниця письменниці, Оріся Величківна, відмовившись передати її до бібліотеки НТШ [1].

Тому й до сьогодні не маємо повноцінної дослідницької насолоди простежити увесь епістолярний комплекс (тобто всі листи адресанта та адресата, тим паче, що здебільшого Франкові листи до Н. Кобринської невідомі), проте частково реставруємо стосунки цих близьких людей на матеріалі самих лише кореспонденцій Н. Кобринської, в яких ретроспективно згадано про зміст та тон Франкових відписів. Вони охоплюють

найяскравіші віхи життєписів цих письменників: їхнє родинне приятелювання (Н. Кобринська була хрещеною матір'ю Франкового первістка), часті болехівські вакації Франків, письменникове інспірування Н. Кобринської до заснування жіночого товариства, історія спільних видавничих проєктів, співпраця в періодичних виданнях, готування до друку творів, зрештою обопільна літературно-критична рецепція творів, яка нерідко ставала причиною складних взаємостосунків і незадоволених амбіцій.

Осмилюючи природу цієї приватної кореспонденції, бодай фрагментарно охарактеризуємо її біографічне тло. Їхнє заочне знайомство відбулося задовго до того, як вдова по Теофілові Кобринським, статечна, високоосвічена, надзвичайно амбіційна й по-жіночому спокуслива Наталя Кобринська з Озаркевичів уперше зустрілася з тим, кого давно у власних письменницьких взоруваннях та художньо-стильових орієнтаціях вважала своїм літературним авторитетом. Про це писала вона в листі до Михайла Павлика, признаючи Франкові своє навернення до національного світогляду: “Цікавий період у моїм житті комплетної апатії до всего, що руске. Тут доперва виступає заслуга Франка, його перші повісти про жите бориславске поразили мене і помогли вироблені вже (у мене) загальнолюдські ідеї оперти на національних умовах” (Лист Н. Кобринської до М. Павлика від 28 листопада 1888 року [24, арк. 10]. Про перейнятий від І. Франка національний дух згадала й в “Автобіографії” (1893): “Майже неімовірно, що на дійсні національні інтереси навів мене Іван Франко, чоловік, котрий причинився найбільше до поборення у нас вузького націоналізму” [19, арк. 15–16]. Власне, Франкові ранні твори, зокрема його “Бориславські оповідання”, як тогочасний факт галицької лектури, інспірували письменницькі орієнтири Н. Кобринської до націоналізму й визначили їхній світоглядно-ідеологічний (національний) та аксіологічний (загальнолюдський) вектор.

До безпосереднього знайомства Н. Кобринської з І. Франком спричинився Остап Терлецький, правник, тодішній активний учасник Віденського студентського товариства “Січ”, якого можна вважати відкривачем белетристичного хисту Н. Кобринської. 1883 року у Відні він прочитав перед “січовиками” її оповідання “Пані Шумінська” як твір початкуоююю галицької письменниці Анни Струтинської, щоб не відкривати справжнього імені авторки у разі літературного фіаско. Якраз Остап Терлецький доніс Н. Кобринській Франкове бажання ближче познайомитися з її творами. Для зблоеної особистою сімейною трагедією (смертю чоловіка) Н. Кобринської це був шанс не лише розвіяти депресивну настроєвість, але й повернути втрачений сенс життя в русло продуктивної письменницької праці, котра, після фурору у віденській “Січі” стала все більше її захоплювати.

Відтак несмілива, але надзвичайно прагматична епістола Н. Кобринської до І. Франка, датована 23 липня 1884 року, дала старт тривалому приватному листуванню й особистій дружбі. Надсилаючи на прохання І. Франка свої перші твори “Задля кусника хіба” та “Пані Шумінська” (пізніша назва – “Дух часу”), письменниця з певним острахом перед визнаним літературним авторитетом подала й своєрідну інструкцію до власних креацій: “Я знаю докладно хиби моїх мізерних творів. Знаю, що форма негладка, язик шорсткий, а ходит мені лиш о провідну ідею і психологічні обсервації, – отож прошу передусім на тії точки звернути свою увагу” [14, № 1603, арк. 228].

І. Франко виявився уважним і поблажливим критиком перших писань Н. Кобринської, вражений їхньою свіжістю й новизною. Як на справжню літературну сенсацію новаторського кшталту, листовно відреагував він на появу за його сприяння в “Зорі” 1884 року оповідання Н. Кобринської “Задля кусника хліба”*: “Чи знаєте Ви, що це Ви написали

* Вперше надруковано: [10].

таку штуку, якої рівної вся наша література досі не видала” [13]. Зрештою, підсумовуючи пізніше літературну творчість приятельки, І. Франко не переставав вважати цей твір її найкращим літературним здобутком. Прихильна авторитетна критика окрилювала белетристичні інтенції Н. Кобринської: “Оцінка Франка давала мені якнайкращі надії на мої літературні подвиги” [19, арк. 21].

Обмінявшись кількома листами, І. Франко й Н. Кобринська вперше зустрілися під час другого віча українських академіків (студентів) у Коломиї 7 серпня 1884 року, яке відбулося з ініціативи молодіжних товариств “Академічне братство” у Львові, “Січ” у Відні та “Союз” в Чернівцях в рамках мандрівки української молоді по підгірських селах влітку 1884 року.

Після першої зустрічі зміст інтенсифікованого 1884 року листування, сказати б, епістолярної ідилії поміж І. Франком та Н. Кобринською розгортався довкола двох проблем: видання творів Н. Кобринської та спільних задумів щодо організації жіночого товариства в Галичині. У першій з них відбилася складна видавнича історія дебютних оповідань Н. Кобринської на тлі не менш драматичної редакторської долі І. Франка в “Зорі”, який, втративши тоді свою впливовість у цьому органі, спромігся проте прилаштувати в трьох її числах за 1884 року повість Н. Кобринської “Задля кусника хліба”. Цьому фактові передували непрості, приперчені жіночою ультимативністю, епістолярні дискусії. Передусім “антипатична” та “макулатурна” в сприйнятті Н. Кобринської “Зоря” з погляду літературного престижу виглядала непридатною для творчої “розкрутки” початкуючих: “Самі признаєте, що то не найліпше поміщене для початкового пера. Я о “Зорі” звикла виражатися, що якби повитинати з неї все то, що Ви пишете, то сміло можна би решту продати на вагу, а тепер сама мала бим до неї належати” (лист від 31 серпня 1884 року) [14, № 1603, арк. 241]. Щоправда, дізнавшись згодом про перспективи Франкового редакторства в “Зорі”, Н. Кобринська таки погодилася надрукувати у ній свою повість “Задля кусника хліба”. Хоча властивої для письменниці-дебютантки сатисфакції від першопублікації так і не отримала, заявивши І. Франкові в листі від 18 грудня 1884 року свої авторські претензії: “Прочитавши моє оповідання видруковане, побачила еше більше недокладність оброблення, і аж встид мені зробилося, що так непереване вишло на світ” [14, № 1603, арк. 411]. У зв’язку з цим, підготоване до друку в “Зорі” оповідання “Пані Шумінська”, просила повернути, щоб “ліпше і стараннійше обробити” [14, № 1603, арк. 411], опублікувавши його згодом у жіночому альманасі “Перший вінок”. З приводу видавничої історії “Пані Шумінської” (пізніша назва “Дух часу”) в листі до М. Павлика від 28 листопада 1888 року Н. Кобринська згадувала, що І. Франко “приладив був раз то оповідане до “Зорі” і додав був кілька стрічок від себе (щось на хвалу народівців), але я від “Зорі” відобрала, а, даючи до альманаха, той уступ упустила, – найоригінальніше, що Франко сам признав, що добре зробилам. Скінчилось лиш на звичайних поправках щодо писовні <...>” [24, арк. 10–11].

Наступний етап ідейного зближення І. Франка та Н. Кобринської стосувався заснування жіночого товариства в Станіславові 8 грудня 1884 року. “З мужчин інтересувався ним найбільше Франко”, – згадувала вона в “Автобіографії” [19, арк. 21]. Цей фрагмент їхніх спільних громадсько-політичних взаємин також зафіксовано в листуванні у вигляді оприявнених задумів Н. Кобринської створити в Галичині першу жіночу інституцію “для літературних цілей” [14, № 1603, арк. 242]. Від часу створення Станіславівського жіночого товариства за активної підтримки й присутності на цьому заході І. Франка, письменникові сучасники й біографи ведуть початок ще однієї культурно-громадської віхи його життєпису – участі в зародженні емансипаційного процесу в Галичи-

ні. Мав рацію Іван Куровець, коли писав у спогадах, що І. Франко своїми “палкими дискусіями дав почин до емансипаційного руху серед нашого жіноцтва, він підготовляв лектурою тодішнє жіноцтво, підготовляв і учив їх писати, виправляв їх перші твори й виробляв їх письменницький хист. Сміло можна сказати: якби не Франко, емансипаційний жіночий рух стояв би довгі літа відлогом”. У цій характеристиці відбито й характер міжособистісних, наставницьких взаємин між І. Франком та Н. Кобринською з цілком присутнім висновковим твердженням їхнього сучасника: “Наталія Кобринська й інші передові жінки тих часів – це духовні діти Франка” [23]. І. Франко був не лише промотором жіночого руху, а його активним популяризатором. Як кореспондент “Діла”, анонсував та звітував про перші жіночі акції, опублікував статут станіславівського товариства, зумисне дбаючи про публічність й масштабність цього заходу [37; 38]. Також у “Ділі” І. Франко опублікував й особисто зредаговану промову Н. Кобринської на Станіславівському вічі [2] і як поет привітав новозасновану жіночу інституцію патетичною віршовою алегорією “Женщина (алегорія на привітання товариства “Руських женщин” у Станіславові”^{*}.

У спільних проектах було й заснування нового видавничого органу – журналу “Братство” за редакцією І. Франка, усунутого на той час від “Зорі”, яка після прикрих інсинуацій перейшла до рук Наукового товариства ім. Шевченка. І. Франко особливо розраховував на підмогу Н. Кобринської її “знаменитим пером” [36, т. 48, с. 530]: “<...> про Вашу щиру прихильність до спільного нашого діла я й на хвилю не сумніваюся”, – писав він у листі від 20 березня 1885 року, подаючи “внутрішній розклад” майбутнього видання “Братство” й звіряючись приятельці в своєму душевному сум’ятті з приводу непевних наслідків цього проекту: “Вам і представити собі трудно, ласкава пані, з яким страхом і трепетом я приступаю до того видавництва, котре може статись основою або руїною цілої моєї будучини” [36, т. 48 с. 530]. Про те, що І. Франко надзвичайно шанував літературний талант Н. Кобринської, високо оцінював її твори свідчив хоча б той факт, що він задумав розмістити “Пані Шумінську” та критичну статтю про оповідання Н. Кобринської “Задля кусника хліба” вже в першому номері “Братства” [36, т. 48, с. 530]. Але внутрішні чвари та суперечливі колізії, що вже від початку охарактеризували настрої у станіславському жіночому товаристві, розділеному “поступовими та консервативними поглядами” [17, с. 77], наближаючи його розкол, перешкодили видавничому планові. Очільниця опозиційного жіночого табору учителька Емілія Ничай прагнула сама обійняти редакторство, чого звісно не могла допустити Н. Кобринська, яка відверто лобювала на це місце І. Франка (лист від 13 січня 1885 року) [14, № 1603, арк. 473].

Коли видавничий проект літературного часопису під Франковою редакцією зазнав фіаско, ухвалою станіславівського товариства від 2 вересня 1885 року вирішено видавати жіночий альманах. Про це йшлося в листі Н. Кобринської до І. Франка від 5 вересня 1885 року [14, № 1603, арк. 641–644]. Видавничий план часопису вона особисто узгоджувала з І. Франком та Олександром Кониським під час їхнього візиту до Болехова напочатку вересня 1885 року. Але й тут зазнавала протистояння з боку консервативної частини жіноцтва. Зрештою ситуація розкольніцтва й непорозумінь призвели до того, що 26 листопада 1885 року Н. Кобринську було усунуто від головування товариством, на її місце обрано згадану Емілію Ничай [8]. Н. Кобринська залишалася лише в управі Товариства. Тим часом нове правління вирішило за гроші, зібрані з член-

* Уперше надруковано: [31], підпис: Мирон.

ських внесків на видання альманаху, придбати в дарунок для новопризначеного єпископа о. Юліяна Пелеша срібну тацю. Усі ці обставини змусили Н. Кобринську капітулювати, себто зректися планів видавати альманах під егідою товариства, а розпочати його видавництво власним коштом. Значну допомогу, зокрема й матеріальну, вона отримала від Олени Пчілки. Цікаву “генезу” “першої такого типу української книжки” [36, т. 54, с. 190], якою став жіночий альманах, а також ситуацію непорозумінь усередині станіславівського жіночого товариства, які передували його видавничій історії, І. Франко детально висвітлив у статті “Руський жіночий альманах”^{*} [див. також про це: 3; 6; 42]. Анонсуючи його зміст, І. Франко назвав “особливо важливими” тут “програмові статті пані Кобринської” – “Про рух жіночий в новіших часах” [33, с. 5–23] та “Руське жіноцтво в Галичині в наших часах” [33, с. 68–102], окремо відзначивши останню: “це перша праця, що детально аналізує розвиток і сучасне становище інтелігентної жінки в Галичині” [36, т. 54, с. 192].

Злагожене й продуктивне співробітництво І. Франка й Н. Кобринської у видавничому підготуванні “Першого вінка” найдекватніше відбито в листуванні 1884–87 років. Н. Кобринська оповідала про невдачі, внутрішні протистояння в товаристві, консультувалася щодо перспекту видання, сподіваючись опертись на чоловіче плече товариша та його фахові редакторські поради. Зрештою в підготуванні жіночого альманаху І. Франко годився допомагати приятельці “*і радою, і ділом, і матеріалами*” (лист Н. Кобринської до І. Франка від 5 вересня 1885 року [14, № 1603, арк. 642]). Такого порозуміння між ними не було, мабуть, за весь період їхньої епістолярної історії.

Листовно Н. Кобринська інформувала І. Франка про складну співпрацю з авторками альманаху, нерідко вдаючись і до певних суб’єктивних оцінок. У її часом в’їдливих епістолах висвітлено непорозуміння між дописувачками (як-от між Оленою Пчілкою та Ганною Барвінок), різні цензурні умови Наддніпряни та Галичини, письменницькі амбіції – образа Олени Пчілки за Франкове скорочення її повісті “Товаришки” чи застереження Олександри Озаркевич (Бажанської) від редакторського втручання у її тексти. Чи не увесь підготувальний процес “Першого вінка” ускладнювався виявами жіночої письменницької амбіційності через моменти взаємних нарікань, непорозумінь, літературних інтриг, часто й образ, різноманітних суб’єктивних оцінок з боку обох редакторок, про що Н. Кобринська в делікатній формі листовно доносила Франкові, який мимоволі став таким собі літературним рефері в жіночих письменницьких “двобоях”. Невипадково, знаючи наперед колізії пікантної жіночої літературної кухні, вона іронічно пророкувала Франкові: “Самі впуталистися в біду і тепер будете мати клопіт з бабами” (лист Н. Кобринської до І. Франка від 5 вересня 1885 року) [14, № 1603, арк. 642]. І. Франко редагував праці до “Першого вінка” й самої Н. Кобринської, розкритикувавши навіть її програмову статтю “Про первісну ціль товариства руських жінок в Станіславові, зав’язаного 1884 р.”. “У мене нема “авторського самолюбія” і можете сміло відкинути, що Вам не подобається, хотя також, з другої сторони, у мене нема і довір’я до себе та такі неудачі надовго паралізують мою охоту до писання”, – реагувала письменниця на таку критику (лист від 24 травня 1887 року) [14, № 1615, арк. 738].

Справді, редакторська роль І. Франка в “Першому вінку” була неоціненною. Його батьківську опіку цим “первоцвітом жіночого виробу” [14, № 1603, арк. 641] було відчутно на всіх етапах видавничої історії збірника – від укладання плану та структури, посередництва в підборі автури, контактування з дописувачками з Галичини та Наддні-

* Уперше надруковано польською мовою: [43].

пряниці, безпосередньої редакторської діяльності, згодом коректування й аж до головної участі в репрезентаційності видання – анонсування та рецензування альманаху в численних публікаціях, зокрема й польській періодиці, а також розповсюдження збірника. У листі від 21 березня 1887 року Н. Кобринська з вдячністю відзначала Франкову сумлінність у виданні “Першого вінка”: “Ви питаєте, чи я довольна з Вашої редакції, – я свято переконана, що так як Ви, я навіть не удала би, – то можу лиш хорошененько подякувати, що не жалуете труду” [14, № 1608, арк. 673].

Підсумовуючи згодом історико-літературну й громадсько-політичну значущість жіночого альманаху в “Нарисі історії українсько-руської літератури до 1890 р.” (Львів, 1910), І. Франко відзначав, що в збірнику “найвидніше місце з галичанок займає редакторка Наталія Кобринська”, а про уміщені тут її оповідання “Пані Шумінська” та “Пан суддя” зауважив: “обоє при всій простоті композиції глибоко ідейні і добре оброблені” [36, т. 41, с. 454].

У видавничих планах І. Франка 1886 р. був намір видавати газету “Поступ”. Н. Кобринська ображено дорікала приятелеві (лист від 1 грудня 1886 року), що оминув її увагою, не надіславши проспекту цього видання: “Помочи я, напевне, в нічому не зможу, але уже для особистої моєї для Ваших подвигів симпатії, не думалам, що так мене поминете” [14, № 1615, арк. 602]. І. Франко таки попросив Н. Кобринську “о літературну підмогу”, виправдовуючись, що через упадання духом і зневіру в успішності цього видання припинив був усілякі кореспонденції. Задекларований “Поступ” так і не побачив світу.

Взаємні творчі зацікавлення й однотайність суспільно-політичних поглядів Н. Кобринської та І. Франка значною мірою наснажувалися й людською дружбою. Свідченням цього є хоча б той факт, що Різдво 1886 року І. Франко провів у Болехові, “у тій самій пані Кобринській” (лист І. Франка до Ольги Хоружинської від 10 січня 1888 року) [36, т. 49, с. 18]. Згодом вона першою з галичанок привітала І. Франка з одруженням, іронічно дорікнувши за його “український” матримоніальний вибір й шлюбну конспіративність (лист від 3 червня 1886 року): “Повинна Вам гратулювати, але не буду, бо чи ж давній знакомі не заслуговали собі на те, абисте були уважали за відповідне повідомити, що дня того а того, женюся з тов а тов? Може, Ви думали тим чином відчепитися від усіх галичанок, але Вам то не вдасться. Ви продукт нашого краю, наших обставин, Ви наша амбіція, то ж ми не перестанемо над тим працювати, щоби борше чи пізніше відда-не Вам було неограничене проводирство в нашій літературі, та просимо Вашу жінку до нас прилучитися” [14, № 1608, арк. 341]. Виправдовуючись перед приятелькою через утаємничення власного одруження, І. Франко пояснив, що не збирався “відриватися і відкараскуватися від галичан і від галичанок” [36, т. 49, с. 65]. Ба більше – задля інтеграції молоді дружини в галицьке жіноче товариство, охоче прийняв запрошення Н. Кобринської (у листі від 8 червня 1886 року) [14, № 1608, арк. 351] до Болехова, де вдвох із Ольгою всередині червня 1886 року під час зелених свят провели в її гостині свої щасливі “медові” дні. А потім не раз ще в сімейному колі гостювали в Болехові під час літніх ферій. Турботлива хрещена мати Франкового первістка гостила тут Ольгу Франко разом з малим Андрійком з 9 травня до 1 липня 1888 року, в період, коли малюка відлучали від грудей, а дитині було необхідне молоко, якого у Львові годі було дістати (лист І. Франка до М. Драгоманова від 19 березня 1888 року) [36, т. 49, с. 152]. На вихідних сім’ю тоді навідував і І. Франко, який і згодом полубляв учащати до Болехова в гурті наддніпрянських чи галицьких приятелів. Його дружина також охоче переймала ідейні ві-яння своєї куми.

Загалом період 1884–87 років був особливо сприятливим для особистої й творчої співпраці І. Франка та Н. Кобринської. Підсумовуючи його, І. Франко оцінював плоди їхньої спільної діяльності як важливий загальноукраїнський здобуток: “Я думаю, що ми обоє видавництвами біжучого року хоч трошечки доказали, що можна дещо зробити й поза народівськими ложами. “Жіночий альманах”, “З вершин і низин”, “Наукова бібліотека” – невже се не докази? <...> самі народівці мусили за тими починами нашої самостійної роботи признати велике, майже історичне значення <...> А прецінь можна сказати сміло, що іменно ті наші роботи <...> становлять майже все, що в біжучому році появилось цінного й оригінального в галицько-руській літературі” (лист І. Франка до Н. Кобринської, датований приблизно 10 жовтня 1887 року) [36, т. 49, с. 123].

Невипадково в цій фазі громадсько-культурного співробітництва з Н. Кобринською І. Франко декларує власну світоглядно-ідеологічну тотожність з поглядами приятельки, налаштуваючи її до спільного “діла”: “<...> Наші погляди, змагання і духовні інтереси так з собою близькі, що взаємна підмога єсть у нас таким ділом, котре само з себе розуміється” [36, т. 49, с. 65]. У прогнозах на подальшу спільну діяльність він позиціонував Н. Кобринську як перспективного ідейного соратника: “А як прийде наш час ділання, тоді ми зможемо виступити як Бог приказав” (лист І. Франка до Н. Кобринської від 13 грудня 1884 року) [36, т. 48, с. 507].

Їхня творча співпраця продовжилася 1888 року літературною участю Н. Кобринської в журналі “Товариш”, де вона опублікувала гостру рецензію [20] на повість Юлія Штінде “Родина Бухгольців. Образки з родинного життя німців” у перекладі Євгена Олесницького*. Готуючи рецензію до друку, І. Франко вніс деякі правки, збуривши невдоволення Н. Кобринської, яка воліла, щоб її рецензія радше “цілком була непоміщена, як поправлена”. “Я не маю зарозумілості Пчілки і завше признаю вищість Вашого пера, – але і так вже противники говорять, що то не ми, жінки пишемо, але мушени, а з того таке вийде, що нам, жінкам, відмовлять заслуг” (лист від 26 липня 1888 року) [14, № 1602, арк. 735–736], – так болісно зреагувала Н. Кобринська на редакторську інтервенцію І. Франка. Чи не відтоді полемічний аспект дедалі частіше загострював зміст та емоційне тло їхнього листування. Чи не вперше тоді Н. Кобринська розчарувалася у Франкові, а, може, просто не зрозуміла, що його опікунська місія в її письменницькому становленні закінчилася, й колишній наставник почав позиціонувати приятельку як паритетного союзника в літературознавчій індустрії.

Упродовж майже шести років, від 1892 й аж до 1898, у листовному спілкуванні між Н. Кобринською та І. Франком запанувало мовчання, спричинене, вочевидь, щоразу більшим напруженням взаємин, періодами прикрих непорозумінь, які заторкували літературні, мистецькі, партійно-ідеологічні й суто людські, психологічні питання. За цей період Н. Кобринська спромоглася лише на два спорадичні листи до І. Франка (від 24 травня 1894 року та від 14 жовтня 1895 року), писані радше з вічливості, аніж, як колись, з потреби епістолярного контакту з поважаним адресатом. За лаштунками їхнього приватного епістолярію залишилися невисловлені, але сердечно й боляче пережиті та латентно присутні в листах до інших сучасників образи Н. Кобринської на І. Франка.

Її зневажена гордість заговорила тоді, коли І. Франко, лобіюючи ідею видання жіночої газети (ухвала, прийнята на першому жіночому вічі в Стрию 1 вересня 1891 року),

* Ця повість друкувалася в літературнім додатку до газети “Діло” (“Бібліотека найзнаменитіших повістей” за редакцією Івана Белея. – Львів, 1888. – Т. 16).

замість другого альманаху, як цього хотіла Н. Кобринська, *de facto* залишив її аутсайдером цього видавничого процесу, віддавши перевагу іншій фаворитці – Олесі Бажанській (у заміжжі Озаркевич) [40]. Цю образу не приховав навіть емоційно стриманий лист Н. Кобринської до І. Франка (від 15 грудня 1891 року) після його статті “Альманах чи газета?”*: “Могла бути часопись, міг бути і альманах, – одно другому нічого не вадило, здається. Але се якраз ліпше для мене вийшло, бо я, бачите, такой слаба, моя нерівність неабияка і, правду сказавши, я тепер не годна братися до видавання альманаха, тому ж і рада, що жіноча часопись і Ваша допись звільнили мене від морального обов’язку, вложеного зборами в Стрию” [14, № 1612, арк. 217]. Про затамовану давно образу свідчив і пізніший лист Н. Кобринської до М. Павлика (від 8 березня 1896 року), коли відомі лобісти “жіночої квестії” М. Павлик та І. Франко проігнорували її новий видавничий проект – збірник “Наша доля”, який Н. Кобринська за власний кошт видавала в серії “Жіноча бібліотека” (перший випуск вийшов 1893 року в Стрию, наступні – 1895 та 1896 року у Львові): “<...>преці всі хотілисте писати, як мала редаговати Олеся. Так Вам тогди на справі жіночій залежало<...>. Вона, вірте, не розумнійша від мене, чому ж Ви на ню були такі ласкаві, а на мене ні?” [24, арк. 72a]. Ще вразливіше діткнула Н. Кобринську Франкова неприхильна оцінка першого випуску “Нашої долі” [9].

Тодішні стосунки поміж і. Франком та Н. Кобринською ускладнювала ще й партійно-ідеологічна контроверза, спричинена несприйняттям деяких політичних чи світоглядних гасел радикалів. Резонансною з погляду гендерних неузгіднень була полеміка щодо феномену “вільної любові”, яка загострила стосунки Н. Кобринської не лише з І. Франком, а й з М. Павликом та М. Драгомановим і мало не переросла в запеклу прю на сторінках “Народу” та “Зорі”, якби запальну полемічну вдачу М. Павлика, ферментовану ще й чоловічим егоїзмом і пам’яттю про свою поразку через матримоніальну відмову Кобринської, своєчасно не загасив І. Франко. Дискусійне збурення викликала публікація в “Зорі” життєпису Кобринської [32], в якому О. Огоновський наводив один цікавий лист письменниці до нього від 14 листопада 1890 року, де вона “різонула” радикалів “за вільну любов”: “коли моя еманципація підносить жінки науки і праці, їх – передусім кокетки і упавші індивідуа” [11]. Полемічну відсіч Н. Кобринській ініціював М. Павлик, обумовивши в листі до І. Франка від 4 березня 1893 року свій план “спільного запро-тестувати в “Зорі” і “Народі”” [14, № 1612, арк. 645]. М. Павлик написав спростування “Радикали і д. Наталія Кобринська”**, яке, дещо відкоректувавши, І. Франко доповнив власною прикінцевою нотаткою*** з в’дливими іронічними “шпильками” супроти Н. Кобринської та спорядив супровідним листом до М. Павлика, наперед знаючи, що спростування такого змісту “Зоря” не помістить, в іншому разі, писав він, “мали бисьмо Кобр[инську] ворогом до смерті” [36, т. 49, с. 388]. Плануючи опублікувати спростування в “Зорі”, М. Павлик написав з цього приводу листа до редактора журналу Василя Лукича (Володимира Левицького) від 12 березня 1893 року [15]. Тим часом, І. Франко, усвідомивши, мабуть, що зайшов занадто далеко в своїх відвертих шпилькуваннях Н. Кобринської та не бажаючи зчиняти газетний скандал з цього непорозуміння, порадив М. Павликові в листі від 1 квітня 1893 року відступити від попереднього плану: “Я був би за тим, щоб дати спокій цілій тій справі і не рушити її в “Народі” (є ж деякі важніші справи), тим більше, що може вийти така історія, що Кобр[инська] з Ваших же писань і з

* Уперше надруковано: [30].

** Автограф зберігається: [16].

*** Текст Франкової нотатки надруковано: [35].

брошури Ганкевича* докаже Вам, що правда на її стороні” [36, т. 49, с. 389]. М. Павлик таки прислухався до порад І. Франка. Зрештою ні в “Зорі”, ні в “Народі” це спростування так і не з’явилося**. Насправді така дражлива для Н. Кобринської апологетизація вільної любові, була несумісна з її світоглядною гендерною аксіологією. Цікавий коментар з цього приводу подає Ірена Книш: “Проповідувати “вільну любов” було для Кобринської не тільки з її погляду передчасне, цьому противилась вся її особовість. <...> Понад любовні переживання виростало її призначення – незалежне й відокремлене від них. А зрештою її ідеалістична віра в поступ не дозволяла поділяти такої розв’язки цього питання, яке давали радикали” [17, с. 200].

Про ідеологічне розходження Н. Кобринської з І. Франком та значне охолодження їхніх стосунків латентно ослвлено в її листах до М. Павлика. Те, що колишні приятелі й літературні соратники поступово дистанціюються й стають її першими запеклими критиками з прикрістю усвідомлювала й сама Н. Кобринська: “Я давно знаю, що мені ані на Вас, ані на Франка нема що числити і з тим давно погодилася” (лист Н. Кобринської до М. Павлика від 8 березня 1896 року) [24, арк. 72].

Особливо діткнуло письменницю Франкове ігнорування її літературного таланту. Респект авторитетного критика, виявлений до творчості молоді польської поетеси Марії Бартус (Бартусівни), спричинив у Н. Кобринської немотивовані ревності: “Недавно один русин нагадав собі, що десь Франко над якоюсь Бартосівною, що написала кілька віршів, плакав, що ніхто з поляків не піддержав її таланту, а нашу Кобринську нівечит де може” [24, арк. 72 зв.]. І. Франко дійсно цікавився постаттю Бартусівни. З приводу передчасної смерті молоді поетеси написав некролог [12], привернувши увагу суспільності до цієї недооціненої за життя постаті. Видається, що на той час І. Франко таки справді менше зачитувався Н. Кобринською, не згадував її й у своїх тогочасних літературознавчих рецензіях чи оглядах. Цікаво, що десять років тому, 1886 р., саме творчість тодішньої дебютантки Н. Кобринської він рекламував перед своєю польською приятелькою Елізою Ожешко: “З наших галицьких писателів стоїло б Вам пізнати двох, а іменно Федьковича <...> і Кобринську, котра досі видала одну тільки цікаву новелу “Задля кусника хліба” (“Зоря”, 1884 р.), а тепер лагодиться видавати “Жіночий альманах”” [36, т. 49, с. 50–51]. Як одну з потенційних дописувачок, І. Франко радив Н. Кобринську й редакторові чеського енциклопедичного видання “Ottův slovník naučný” Йозефу Коржану [36, т. 49, с. 146].

Контroversійні настрої, навіть попри затяжне мовчання, прострумують й у відновленому 1898 року листуванні. Предметом зініційованої Н. Кобринською приватної кореспонденції були її власні видавничі проекти. 1898 року разом з І. Франком, М. Грушевським, В. Охримовичем, М. Мочульським та іншими галицькими громадсько-культурними діячами вона увійшла до складу дирекції новоствореної Українсько-руської видавничої спілки, одного з найбільших тогочасних українських видавництв. У серії цього акціонерного товариства 1898 року вийшла збірка Н. Кобринської “Дух часу. Оповідання” (серія I, № 6). Спочатку планувалося, що це буде більший том з передмовою Дениса Лукіяновича. У листі до І. Франка від 16 квітня 1898 року письменниця просила дозволу використати для згаданої передмови цитати з його листів про її творчість [14, № 1610, арк. 573]. Проте в цьому виданні, до якого увійшло лише п’ять раніше дру-

* Ідеться про брошуру Миколи Ганкевича “Про жіночу неволю в історичнім розвою” (Львів, 1891).

** Детальніше про це див.: [4].

кованих творів Н. Кобринської, переднього слова Д. Лукіяновича уміщено не було. Ірена Книш пояснювала, що на відбір творів Н. Кобринської до цієї збірки вплинув М. Грушевський, тодішній голова УРВС, який вважав їх найкращими [17, с. 261].

Незабаром Н. Кобринська готувала до друку свою наступну збірку, коректорську роботу над якою виконував М. Павлик. Щоб “наперед забезпечитися” (з листа Н. Кобринської до М. Павлика від 14 квітня 1899 року) [24, арк. 113] від гострих нападів критики, виробивши собі письменницький імунітет, Н. Кобринська написала до цього видання власну передмову – своєрідне “Profession de foi” (з франц. “сповідання віри”), яка мала би стати герменевтичним ключем до власної творчості. “<...> У нас нема критиків і функція критиків спадає на самих писателів” (лист Н. Кобринської до М. Павлика від 28 квітня 1899 року) [24, арк. 115], – пояснювала письменниця свій хід, по суті, означивши новий метод літературної рецепції – автокритику. Щоправда, проти такої тактичної новації був І. Франко, знову прикро зачепивши цим Кобринську, хоча й сам не раз практикував авторське “передне слово” у власних збірках: “Дивно, чого Франко мав ображатися, що я хотіла писати передмову до мого видання. Мене те зовсім не ображало, як він пише передні слова до своїх творів” (лист Н. Кобринської до М. Павлика від 10 травня 1899 року) [24, арк. 117]. Довкола видання другої збірки Н. Кобринської зав’язалися неприємні видавничі колізії, пригальмувавши її вихід у світ*. Втілити авторські видавничі ідеї письменниці вдалося хіба що у виданні “Казки” (Чернівці, 1904), яке побачило світ поза імперативною Українсько-руською видавничою спілкою й було споряджене “Переднім словом” Д. Лукіяновича та власним автокоментарем до творів “Що мене вражало”.

Конфліктність взаємин Н. Кобринської з І. Франком дедалі частіше впливала й на видавничу долю її творів. Свій нарис “Рожа” письменниця спочатку планувала прилаштувати до “Літературно-наукового вістника”, якби не зневіра в критичній об’єктивності І. Франка. ““Рожу” дам до друку. – Пояснювала вона Павликові в листі від 4 квітня 1899 р. – Спочатку хотіла до “Вістника”, але тепер інакше порадила. Шкода мені того кусника до “Вістника”. Доки ще вірила в літературний суд Франка, доти ще хотіла до “Вістника” належати, але тепер вже і в Франка не віру” [24, арк. 104–105]. Зрештою завдяки М. Павликові, якому твір дуже сподобався, “Рожа” таки була надрукована в “Літературно-науковому вістнику” [21].

Ще більшого загострення взаємини між І. Франком та Н. Кобринською набули на тлі їхніх світоглядно-естетичних та літературознавчих розходжень, які особливо актуалізувалися наприкінці 1890-х років, коли в українській літературі все зриміше почали окреслюватися нові стильові тенденції. Трансформація творчих орієнтацій Н. Кобринської в бік модернізму, а відтак поява в її письменницькій теці так званих “кусників” (за авторською генологічною дефініцією) – фрагментарних нарисів чи новелок (“Душа”, “Омен”, “Блудний метеор” та ін.), задуманих показати “подув трансцендентна в душі чоловіка” [7], із заглибленням у сферу фантастичного, надмірною суб’єктивністю, психомотивними акцентуваннями, фіксацією плинних вражень та почуттів і аж до містифікації, символізації та усіяких спіритуалістичних експериментів, викликали в тогочасній критичній рецепції здебільшого несприйняття такого стильового перевтілення колись чи не найкращої реалістки Франкової школи. Модерністських інтенцій Н. Кобринської не сприйняв зокрема М. Грушевський, відзна-

* Вийшла аж 1904 року під назвою “Ядзя і Катруся і інші оповідання” (Львів, 1904. Серія І. № 63).

чивши в ґрунтовній статті про творчість письменниці: “хоч які психологічні здібності показала авторка там, де малювала психологію звичайних людських почуттів, її образки їй не вдалися, хоч і інтересні деякими щасливими обсерваціями і як сама проба – ввести сей мотив у нашу сучасну літературу” [7]. Серед тодішніх нечисленних апологетів белетристичної творчості Н. Кобринської, її новітні стильові переакцентування схвально оцінив хіба що Денис Лукіянович [25; 26; 28], завваживши присутність визначального інтуїтивно-чуттєвого стрижня – “аналізу чувства і несфальшований його опис, без рефлексії – відси сила вражіння” [25].

Зрештою й сам І. Франко, осмислюючи стратегію подальшого естетичного курсу української літератури й не заперечуючи її західноєвропейської інтеграції, обстоював ідею національної іманентності, застерігаючи письменників-новаторів від “містико-абстрактних “розумвань”” [41, с. 103]*. Як стверджує сучасна дослідниця Наталія Шумило, ключовим орієнтиром у тогочасному літературному прямуванні І. Франко поставив “проблему поглибленого психологізму, яка й визначала його концепцію національного модернізму поза “декадентизмом”, “песимізм”, “спіритизм”, “духовним нігілізмом”, “сатанізм”. Власне українськими модерністами були для Франка представники нової психологічної школи – Леся Українка, М. Коцюбинський, В. Стефаник, О. Кобилянська, Марко Черемшина” [41, с. 106–107].

Звісно ж, що таке переформатування письменницьких сил бентежило Н. Кобринську, яка, ідентифікуючи свою пізню творчість з модерністською естетикою, аж ніяк не годилася зі статусом літературного аутсайдера, до якого її мивоволі відсував і сам І. Франко. Ба більше, декларувала свою виїняткову компетентність та літературознавчу ерудицію в цих питаннях: “Вірте мені, я вже так орієнтуюся в новітніх літературних напрямках, як в питанні жіночій” [14, № 1610, арк. 576].

Невипадково епістолярій Н. Кобринської наприкінці 1890-х років набуває гостродискусійного спрямування, трансформуючись у своєрідну літературну полеміку довкола питань про організацію літературного процесу, позиціонування у ньому власної творчості модерністського кшталту, критичну оцінку писань сучасників. “Мене сильно вразило, – зізнавалася вона Франкові в листі від 16 листопада 1898 року, – як Ви раз у Геня (Євген Озаркевич – брат Н. Кобринської. – *А. III.*) сказали: що в нових напрямках заявили талант Стефаник і Кобилянська. Сказав би те хто інший з наших людей, я би не дивувалася, але Ви! Ви! Стефаник ходить ще напомацки, а Кобилянська була і є мішаниною кепського реалізму і романтизму. Я сего нігде голосно не говорю <...>, але ми старі приятелі, то можемо собі в секреті правду говорити” [14, № 1610, арк. 575].

У спосіб епістолярної автокритики, на матеріалі власної новели “Душа” Н. Кобринська заявляла свою належність до щораз активніше інтегрованого в українській літературі напрямку “настрою”, літературознавчо дефінійованого згодом “імпресіонізмом” й відверто ображалася на І. Франка (у листі від 16 листопада 1898 року) за те, що не помітив цих рис у її креаціях: “Теперішній напрям “настрою” перейшов сильно реальну школу, то ж на становиську того ж напрямку може стати лиш тонкий реаліст. У нас не тепер, то в четвер, – станете Ви, я, Стефаник, – реалізм Мартовича надто грубий і примітивний на теперішні часи (най і се буде між нами). Ви упередили мене в реалізмі і я Вам поклонилася, тож болит мене дуже, для чого Ви мені не хочете признати, що моя “Душа” носит ціхи нового напрямку” [14, № 1610, арк. 575]. Естетика модернізму, з притаманним зануренням у сфери метафізичного, інтуїтивно-надчуттє-

* Про Франкову концепцію “національного” модернізму див.: [39].

вого, заснована на фіксації безпосередніх вражень, їхньої сугестивності, втілена, на думку письменниці, й у творчому задумові новели “Душа”, який вона прагне зацентувати, донести для розуміння: “Що означає Душа? Вражінє, яке робить смерть не присуттє тому актови, настрої присутніх людей. То таке яснє, то чому Ви мені того не признаєте?” [14, № 1610, арк. 575–576]. Якраз довкола новели “Душа” (генологічне визначення авторки: “психологічний ескіз), яку І. Франко опублікував у “Літературно-науковому вістнику” [22], поміж ним та Н. Кобринською виникла листовна дискусія з приводу модерної стильової техніки у творі, формальними виявами якої, на думку письменниці, є редукція фабульності та змістова симпліфікація: “Що вона є зовсім на новий лад написана доказує і те, що ви у своїм письмі сказали: що оповіданє розвиваєся зовсім примітивно. Не повірилибисте, як то мені полстило, я навіть не можу вірити, аби нові течії так сильно мене захопили не лиш щодо змісту, але і форми. Вертати в формі до примітивізму є ціллю нової школи, в котрій домінує Метерлінк” [14, № 1626, арк. 447–448]. Концептуальною рисою модерністичного твору, до якого Н. Кобринська зараховувала свій ескіз “Душа”, було питання його естетичної рецепції. Дискутуючи з І. Франком щодо сугестивності “Душі”, письменниця стверджувала, що лише довершений, високомистецький твір може збурювати естетичні відчуття та ферментувати враження: “Кажете, що “Душа” зробила на Вас вражінє, а заразом, що не є артистично написана? Се суть дві суперечности, котрі не даєся погодити. Вражінє в штуці – то є якраз артизм і лиш артизм робить вражінє” [14, № 1626, арк. 448].

Саме “артистизм” Н. Кобринська вважала своєю мистецькою “форєю”, винятковою рисою власного художнього стилю: “Я певна, що якби Ви тепер прочитали мої “кусники”, то прийшлибисте до переконання, що у мене найбільше артистичне почуттє зовсім наших теперішніх літератів” [14, № 1626, арк. 448].

Чи не Франка, який вплинув на суспільну та літературно-критичну опінію про її творчість, мала на увазі Кобринська, пояснюючи в листі Осипові Маковею (від 10 вересня 1898 р.) причини своїх письменницьких прикрощів “довго нуртуючою нехиттю деяких близьких а неприхильних мені людей, котрим удалося ту нехитть передати ширшому загалові <...>”^{*}.

Власну інтуїцію митця й оригінальний художній хист Н. Кобринська ставила вище від творчості письменників-сучасників, літературних фаворитів І. Франка. Передусім це стосувалося О. Кобилянської, яку вона позиціонувала як конкурентку, що своїм талантом й визнанням серед критиків відсунула її на маргінеси письменства. Тому, зіставляючи твори О. Кобилянської з власними креаціями, вона зумисне вишукувала в них літературні вади: “<...> сміло можу сказати, що моє артистичне почуттє не можна низше неї ставити, позаяк у неї суть більші артистичні промахи, як у мене: “Царівна”, прим., робить вражінє чогось зліпленого, нецілого. В “Некультурній” страшний артистичний блуд” [14, № 1626, арк. 449].

Очевидно, що Н. Кобринська мала надто завищені амбіції щодо визнання свого лідерства в літературному середовищі, прагнення бути упізнаваною за власним письменницьким стилем. Конфліктність з літературним оточенням, комплекс меншовартості через тотальне недооцінювання власного белетристичного хисту стає чи не магістральним емотивним тлом її дальшого листування з І. Франком. Письменниця скаржить на О. Маковея, тодішнього редактора “Літературно-наукового вістника”, який не ідентифікував авторства надісланого до друку її твору, хибно приписавши його Євгенії Яро-

^{*} Цитуємо за: [17, с. 264].

шинській: “Що він необізнаний з новішими напрямками, то я вже давно знаю, – але що би вже так не мати літературного нюху, щоби мене брати за Ярошинську, того не надіялась” (лист до І. Франка від 16 листопада 1898 року) [14, № 1610, арк. 576].

Латентний розрив між І. Франком і Н. Кобринською 1898 року, що все відчутніше дистанціював колись ідеологічних спільників і письменників одного літературного напрямку, епістолярно ословлений в листі Н. Кобринської до О. Маковея від 12 грудня 1899 року: “З Франком я вже мою туру перетанцювала, тепер стаю перед Вами. Я побачила, що ми обоє можемо становити дуже поважну літературну фірму, то ж гріхом було би, якби ми того для добра нещасної Русі України не використали”*. Визначаючи сучасну літературу як хаос, де “реалісти виколесні, а нові писателі не знають що вони <...>” [17, с. 262], – Н. Кобринська так метафорично означила фактичну симптоматику літературного процесу періоду *fin de siècle* з еkleктикою стильових віянь, дифузією жанрів та зміною формату художнього письма. Тож пропонувала О. Маковеєві разом з нею очолити літературний провід, “зібрати під один стяг” “старих і нових”, переважно “мальконтентів” (невдоволених), щоб “обіймити цілий хаос”. Це була інтенція згуртувати письменників довкола нового видання, в якому О. Маковей був би редактором, а Н. Кобринська фактичним власником чи видавцем. Насправді Н. Кобринська вдалася до цікавого тактичного кроку – щоб підсилити свій літературний вплив й реалізувати особисті письменницькі амбіції після розриву з І. Франком, вона підшукує собі нового альтернативного союзника, яким мав стати О. Маковей, а зініційоване нове видавництво забезпечувало б друк передусім її художньої продукції, яку останнім часом у галицьких виданнях Н. Кобринській вдавалося все важче прилаштувати. Звісно ж, ця ідея-фікс не пройшла. О. Маковей виправдовувався, що не має часу для редакторської роботи, зазначивши у власній примітці до згаданого листа: “А Кобринській радо признаю її заслуги. Біда тільки, що така “нарвана”” [17, с. 262].

Незважаючи на те, що Н. Кобринська часто закидала І. Франкові недооцінювання її творчості, у своїй статті “Українці”** він відніс письменницю до кращих галицьких “літературних сил, що представляють найновішу фазу національного розвитку” [36, т. 41, с. 192], згадавши її ім’я поряд із В. Стефаником, О. Кобилянською, Л. Мартовичем, Б. Лепким та М. Яцковим.

1901 рік можна охарактеризувати як період дежа вю у взаєминах Н. Кобринської та І. Франка. Відбулася злагоджена співпраця щодо підготування й згодом публікації розвідки Н. Кобринської “Август Стріндберг” [18]. У листах (від 26 лютого [14, № 1611, арк. 315–317] і 19 травня 1901 року [14, № 1630, арк. 101–102]) вона обговорювала структуру статті, деякі проблемні її аспекти. І. Франко коректував цю розвідку. З вдячності Н. Кобринська знову листовно запросила сімейство на Зелені свята до Болехова. У тодішніх Франкових планах була й синтетична стаття про творчість Н. Кобринської. Про це зокрема він повідомляв у листі до С. Єфремова (від 10 листопада 1903 року): “Та скоро лише трохи упораюся, зараз засяду до статті про Кобринську <...>” [36, т. 50, с. 235]. Проте з невідомих причин згаданої статті він так і не написав.

* Цитуємо за: [17, с. 261].

** Цю статтю, як репрезентаційну розвідку про українську літературу І. Франко написав німецькою мовою на замовлення професора Будапештського університету Оскара Ашбота. Уперше вона була надрукована у перекладі на угорську мову під заголовком “Kisoroszok. Egyetemes Irodalomtörténet szerkeszti Heinrich Gustav. Negyedik kötet Ural – Altajak és Szlovak. 22. Müttellekkel es 126 szövegképpel. A vallás és Közoktatási. Budapest, 1911. С. 459–486.

Попри певні людські непорозуміння з І. Франком, інколи й світоглядні та літературно-критичні розбіжності в поглядах, Н. Кобринська назавжди зберегла в своїй душі респект до приятеля. Про це свідчить її участь й промова з нагоди 25-ліття творчої діяльності письменника. В ювілейному збірнику “Привіт д-ру Івану Франкові в 25-літній ювілей літературної його діяльності” (Львів, 1898) вона вмістила свою казку “Чудовище”. Згодом у трагічні для І. Франка часи його фізичної недуги, Н. Кобринська дистанційно піклувалася про нього через своїх родичок Величківних. За версією І. Книш, саме Орися Величко, виступаючи на похороні І. Франка від імені українського жіноцтва, озвучила промову, що її написала Н. Кобринська [17, с. 289]. Про поминальне слово Орисі Величко згадано в біографічній праці Михайла Возняка [5].

Н. Кобринській належить колоритний метафоричний вислів про Франкову геніальність: “Талант Франка – се не торбан з кількома струнами, лише інструмент, достроений до загальносвітової оркестри” [34].

Їхню приятельську історію алегорично відображає фізичний закон відштовхування однакових зарядів. Обое однаково пристрасні до літературної творчості, однаково амбіційні, талановиті й продуктивні, а разом з тим однаково трагічні в житті й суспільних оцінках. Через періодичну міжособистісну конфронтацію у власних взаєминах вони так і не змогли об’єднатись у творчий тандем.

Зафіксовані в листах Н. Кобринської з І. Франком її автопсихологічні зосередження над власною творчістю, оцінка літературного процесу, ґрунтовна, з ретельним заглибленням у канву тексту, інтерпретація творів значною мірою розширюють горизонти літературно-критичного дискурсу в історії української літератури кінця ХІХ ст.

Список використаної літератури

1. *Дорошенко В.* Доля літературної спадщини Наталії Кобринської / В. Дорошенко // Наше життя. Філадельфія, 1951. – Ч. 7. – С. 3.
2. Відчит Наталії Кобринської, виголошений на першій загальній зборі товариства руських жінок в Станіславові д[ня] 8 грудня 1884 // Діло. 1884. – № 148. – 29 грудня. – С. 1–2; 1885. – № 4. – 10 січня.
3. *Возняк М.* Журнальні плани Франка в рр. 1884–1886 / М. Возняк // Україна. – 1927. – Кн. 3. – С. 17–88.
4. *Возняк М.* Кобринська, “вільна любов” і радикали (участь Франка в спростуванні Павлика) / М. Возняк // ЛННБ. – Ф. 94. – Возн. – № 1–2.
5. *Возняк М.* Пам’яті Івана Франка: Опис життя, діяльності і похорону. – Відень, 1916. – С. 82.
6. *Возняк М.* Як дійшло до першого жіночого альманаха / М. Возняк. – Львів, 1937.
7. *Грушевський М.* Наталія Кобринська / М. Грушевський // ЛНВ. – Т. 9. – 1900. – С. 2.
8. Діло. – 1885. – № 136.
9. Житє і слово. – 1894. – Т. 1. – Кн. 2. – С. 36–38.
10. Зоря. – 1884. – № 20–22.
11. Зоря. – 1893. – № 4.
12. Зоря. – 1885. – № 19.
13. *Іван Франко.* Статті і матеріали. – Львів, 1960. – Вип. 7.
14. Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка (далі – ІЛ). Ф. 3. У тексті зазначаємо номер конволюту та аркуш.
15. ІЛ. – Ф. 61. – № 781.
16. ІЛ. – Ф. 101. – № 393, 394.
17. *Книш І.* Смолоскип у темряві. Наталія Кобринська й український жіночий рух / І. Книш. – Вінніпег, 1957.

18. *Кобринська Н.* Август Стріндберг / Н. Кобринська // ЛНВ. – Т. 14. – 1901. – Кн. 6. – С. 134–156.
19. *Кобринська Н.* Автобіографія / Н. Кобринська // ЛННБ. Відділ рукописів. – № Ф. 1 (НТШ). – Спр. 425/III.
20. *Кобринська Н.* Родина Бухгольців. Образки з родинного життя німців Юлія Стиндога / Н. Кобринська // Товариш. – 1888. – № 1. – С. 85–88.
21. *Кобринська Н.* Рожа (Нарис) / Н. Кобринська // ЛНВ. – 1899. – Т. 7. – Кн. 7. – С. 6–17.
22. *Кобринська Н.* Душа (Психологічний ескіз) / Н. Кобринська // ЛНВ. – 1898. – Т. 1. – Кн. 3. – С. 257–273.
23. *Куровець І.* Іван Франко в моїх згадках / І. Куровець // Спогади про Івана Франка / Упоряд. М. Гнатюк. – Львів, 1997. – С. 73.
24. Листи Н. Кобринської до М. Павлика // ЦДІА України у Львові. – Ф. 663. – Оп. 1. – Од. зб. 219.
25. [Лукіянович Д.]. Кілька уваг до письм Наталії Кобринської // Буковина. – 1899. – Ч. 84. – 16/28 липня. – С. 1; підп.: Д. Л.
26. *Лукіянович Д.* Надприродний світ в казках Наталії Кобринської / Д. Лукіянович // Буковина. – 1904. – № 89. – 28 липня–10 серпня. – С. 1–2; № 90. – 30 липня–12 серпня. – С. 1–2.
27. *Лукіянович Д.* Наталія Озаркевич-Кобринська в своїх заповітах / Д. Лукіянович // Вістник. – 1934. – Кн. 10. – С. 811–812.
28. *Лукіянович Д.* Передне слово / Д. Лукіянович // *Кобринська Н.* Казки / Н. Кобринська. – Чернівці, 1901. – С. 7–19.
29. *Лукіянович Д.* Трагедія Наталії Кобринської (3 нагоди Жіночого конгресу) / Д. Лукіянович // Діло. – № 164. – 24 червня 1934. – С. 3.
30. Народ. – 1891. – № 22. – 7. XI. – С. 304.
31. Нове зеркало. – 1884. – № 23. – С. 1.
32. *Огоновський О.* Історія літератури руської. Період новий. Б. Проза. Наталія Кобринська / О. Огоновський // Зоря. – 1893. – № 4, 7–9.
33. Перший вінок. Жіночий альманах. – Львів, 1887.
34. Промова Наталії Кобринської на ювілеї 25-літньої літературної діяльності Івана Франка у 1898 році // ЛНВ. – 1898. – Т. 4. – Кн. 11. – С. 123.
35. Українське літературознавство. – Львів, 1970. – Вип. 10. – С. 114–115.
36. *Франко І.* Збір. творів: У 50-ти т. / І. Франко. – К.: Наук. думка, 1976–1986.
37. [Франко І.] Перед збором руського жіночого товариства в Станіславові // Діло. – 1884. – № 134. – 20 листопада/2 грудня.
38. [Франко І.] Перші загальні збори руського жіночого товариства в Станіславові // Діло. – 1884. – № 138. – 29 листопада–11 грудня.
39. *Франко І.* Старе й нове в сучасній українській літературі / І. Франко // Франко І. Збір. творів: у 50-ти т. – К., 1982. – Т. 35. – С. 91–111.
40. *Швець А.* До історії одного видавничого проекту (Іван Франко та Олександра Озаркевич) / А. Швець // Українське літературознавство. – Львів, 2010. – Вип. 72. – С. 119–128.
41. *Шумило Н.* Під знаком національної самобутності. Українська художня проза і літературна критика кінця XIX – поч. XX ст. / Н. Шумило. – К., 2003.
42. *Якимович Б.* Іван Франко – видавець: Книгознавчі та джерелознавчі аспекти / Б. Якимович. – Львів, 2006. – С. 195–200.
43. [Franko I.] Ruskie album kobiece // Ruch 1887. – Zesz. 6. – S. 187–188; підп.: Paula Z.

**“OUR VIEWS, ASPIRATIONS, INTERESTS ARE SO SIMILAR...”
(IVAN FRANKO AND NATALIA KOBRYNS’KA IN EPISTOLARY DISCOURSE)**

Alla Shvetś

*National Academy of Science of Ukraine, T. Shevchenko Institute of Literary Studies (Lviv branch)
5 Mickiewicza Sq., Lviv 79000, Ukraine,
e-mail: allashvec@yandex.ua*

The article is based on the epistolary material and offers an analysis of the creative and personal relationships of Ivan Franko and Natalia Kobryns’ka in the context of literary historical process. The personal correspondence has been interpreted in biographical, ideal, autopsychological, literary-critical and cultural aspects.

Key words: epistolary discourse, creative relationships, history of publications, literary process, biography.

**“НАШІ ПРЕДСТАВЛЕННЯ, СТРЕМЛЕННЯ, ІНТЕРЕСИ ТАК С СОБОЮ БЛИЗЬКІ...”
(ИВАН ФРАНКО И НАТАЛЬЯ КОБРИНСКАЯ В ЭПИСТОЛЯРНОМ ДИСКУРСЕ)**

Алла Швец

*Львовское отделение Института литературы им. Т. Г. Шевченко НАН Украины
пл. Мицкевича, 5, Львов 79005, Украина,
e-mail: allashvec@yandex.ua*

В статье на эпистолярном материале проанализированы творческие и личные взаимоотношения Ивана Франко и Натальи Кобринской в контексте историко-литературного процесса. Частную корреспонденцию осмысленно с точки зрения биографического, мировоззренческого, автопсихологического, литературно-критического, культурологического аспектов.

Ключевые слова: эпистолярный дискурс, творческие взаимоотношения, издательская история, литературный процесс, биография.

Стаття надійшла до редколегії 06.06.2010

Прийнята до друку 20.10.2010

